

OLTENIA ȘI PATRIMONIUL SĂU IMATERIAL UNESCO

ROXANA DECA*

Abstract: Oltenia is an ethnographical area richly represented at the level of intangible cultural heritage elements recognised by UNESCO. Among the living heritage elements practiced in Oltenia are Horezu pottey, the art of the romanian blouse with embroidery on the shoulder, the weaving techniques of Oltenia Carpets, the ritual dance of Caluș. The ritual dance for alms which is practiced at funerals is specific for our region and for neighboring areas of Oltenia an is entered into the National Register of heritage elements.

Keywords: heritage, UNESCO, Horezu, weaving, altiță, ritual, dance.

Regiunea Olteniei este una dintre cele mai bine reprezentate la nivelul conservării artei populare, având un patrimoniu bogat aparținând culturii imateriale, recunoscut la nivel mondial. Câteva reperi etnografice actualizate, referitoare la principalele elemente de patrimoniu intrate deja în UNESCO, sunt tehnicile de țesere a scoarțelor și covoarelor, arta cămășii cu altiță, ceramica de la Horezu, practica mărtișorului și jocul ritual al Călușului.

Atunci când vorbim despre tehnicile de țesere a covoarelor și scoarțelor oltenesti, datele actualizate relevă practicarea țesutului scoarțelor, în tehnicile tradiționale cunoscute, într-un areal geografic vast, cu mici diferențe care vizează apariția unor noi arii etnografice unde elementul este viu, sau dispariția altora, ca urmare a încetării activității unor purtători de competențe. Țesutul scoarțelor în tehnici tradiționale se înfăptuiește, în prezent, la nivelul întregii țări, fiind practicat atât în comunitățile rurale, dar și în mediul urban, în centre specializate în producerea acestora. De asemenea, țesutul scoarțelor a fost și este o activitate de bază a anumitor mănăstiri din arealul românesc. Categorie referențială a artei populare, scoarța românească este, în egală măsură, mărturie istorică și documentară, căreia rafinamentul cromatic, varietatea și diversitatea îi conferă valoare universală, propulsându-o în rândul marilor realizări ale genului.

Etimologic, cuvântul *scoarță* este de sorginte latină¹, amintind de coaja copacilor. În limba română, sensul s-a extins în domeniul textilelor de interior. Pornind de la rosturile inițiale ale scoarței copacilor, folosită în arhitectura caselor

* muzeograf IA dr., Muzeul Olteniei Craiova – Secția de Etnografie; e-mail: roxanadeca@gmail.com.

¹ G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.

construite din bârne de lemn în scopul izolării termice a încăperilor, treptat obiceiul căptușirii pereților cu scoarță de copac a fost înlocuit cu țesături groase din lână sau cânepă, care au moștenit atât denumirea de scoarță, cât și funcția acesteia. Scoarțele țesute înveleau pereții caselor, fiind dispuse vertical, iar, cu timpul, acestea s-au așezat pe culmi construite la distanță de 30–50 cm de perete, ca niște paravane cu funcție de izolare termică, dar și decorativă. În prezent, scoarțele se lucrează doar pe considerentul decorativ, utilitatea lor de izolator termic nemaifiind un criteriu semnificativ.

Materia primă de realizare a scoarțelor este și a fost lâna. Dacă în trecut, toate fazele de prelucrare, de la tunsul oilor sau caprelor și până la vopsitul și torsul lânii se făceau în gospodăriile țărănești, în prezent lâna se procură direct de la crescătorii de oi sau de capre și este achiziționată în forma sa prelucrată și vopsită. Până la mijlocul sec. al XIX-lea, lâna era utilizată la războiul de țesut, atât pentru urzeală, cât și pentru băteală. Deseori, pentru urzeală era folosită și cânepa (în perioada 1850-1950). De pe la 1950 începe să fie folosit bumbacul pentru urzeală, păstrându-se lâna pentru băteală. În România, s-a țesut tradițional la războiul orizontal, îngust, motiv pentru care scoarțele care aveau dimensiuni mari erau alcătuite din două sau chiar trei foi cusute manual. Țesutul se făcea în două sau patru ițe. În prezent, se lucrează fie la război orizontal, fie la război vertical, păstrându-se tehnica țesutului în 2–4 ițe. La războiul vertical lucrează fie o creatoare, fie două sau chiar trei concomitent, în timp ce la războiul orizontal lucrează una singură. În trecut, folosindu-se exclusiv războiul orizontal, piesele mari erau lucrate de mai multe femei succesiv, care se roteau cronologic ca să țeară scoarțele, dată fiind lățimea redusă a războiului de țesut și timpul mare de lucru destinat realizării unor piese ample².

Pornind de la diferențele tipologice ale scoarțelor, se disting mai multe tipuri, în funcție de tehnica de țesere, de tehnica ornamentării și de utilitate. Putem vorbi, cronologic, despre „*păretarele*” sau *scoarțele* folosite la izolarea pereților, țesute în două sau patru ițe, în război orizontal, având lățimi relativ înguste, răspândite la nivel național; *scoarța țărănească propriu-zisă*, alcătuită din alăturarea a două foi de păretar (uneori se uneau chiar trei foi, în funcție de dimensiunile dorite); scoarțele „*în șah*”, „*în table*” sau „*în roate*” și *scoarțele cu chenar* pe două sau trei laturi și câmp central. Prima categorie menționată, păretarele cu dungă repetitivă, alternând două sau mai multe culori și formând „*văstrele*”, sunt de actualitate și se lucrează, încă, în centrele meșteșugărești din Oltenia, Moldova, Transilvania și Muntenia. Acestea și-au pierdut însă valoarea utilitară, păstrându-și valențele decorative. Păretarele din Oltenia se disting prin prezența, alături de albastru și alb, a unui anumit roșu vișiniu (cicic), alături de ciclamen³.

² Olga I. Mironescu, *Școla de țesătorie. Instrucțiuni practice*, București, Stabilimentul Grafic I.V. Socecu, 1897, p. 71.

³ Roswith Capesius, Marina Marinescu, *Considerații asupra originii și ornamenticii țesăturilor populare oltenești*, în „S.C.I A” seria Artă Plastică, București, Editura Academiei, tomul 16, 2, 1969, p. 299–306.

Scoarțele „în roate” sunt țesute cu romburi mărginite prin linii în zig-zag și înscrise unul în altul. Ele se dezvoltă succesiv până la acoperirea întregii suprafețe. Pe aceeași scoarță pot fi două sau trei motive centrale mici, de regulă simbolice sau solare (cruce, stea, pristornic) în jurul cărora romburile succesive se amplifică neconținut. Tipice acestei tehnici decorative sunt scoarțele din Oltenia, Muntenia, Bran, Maramureș și Transilvania. Alături de romb se observă preferința pentru linia în zig-zag.

Toate tipurile de scoarțe cunoscute folosesc motive geometrice care reprezintă stratul local străvechi, geometrismul și stilizarea până la esență fiind caracteristice artei populare românești în general, ca mod de exprimare artistică. Influențe orientale regăsim în Oltenia și Banat, prin prisma covoarelor orientale aduse pentru decorarea caselor boierești, astfel că încă din sec. XVII–XVIII chilimangioaicele locale țesau scoarțe în care coexistau elementele decorative străvechi cu cele orientale.

Denumirea de chilim era dată în Oltenia covoarelor lucrate exclusiv pentru casele boierești, iar scoarța oltenească reprezintă o adaptare locală caracterizată prin existența unui câmp central mărginit de un dublu sau chiar triplu chenar. Scoarța oltenească, apărută în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, diferită de tipologia scoarței clasice prin introducerea chenarului ca element ordonator al motivelor decorative, și prin tehnica țesutului, denumirea de „scoarță în furculiță” indicând tehnica de lucru proprie chilimului. Chilimul oltenesc se lucra și se lucrează la războiul vertical, iar firele de lână sunt introduse cu mâna printre firele urzelii, fiind apoi bătute cu „pieptenele” sau „cu furculița”. Chilimurile orientale se lucrau în tehnica înnodării, unde pe un singur metru pătrat de țesătură se află zeci sau sute de noduri cu ajutorul cărora se realizează compoziția. Aceste covoare erau considerate obiecte de lux având o largă exprimare în Asia și Europa.

În funcție de tipul de război la care se țes, scoarțele sunt lucrate fie la război orizontal, fie la cel vertical. La războiul orizontal se folosesc ambele mâini pentru introducerea bătelii, în timp ce cu picioarele se calcă pedalele războiului în scopul separării grupelor de fire de urzeală și pentru a se putea introduce suveica cu firele de băteală. La războiul vertical, des folosit astăzi mai ales în cadrul unor asociații familiale care adună laolaltă mai multe țesătoare, firele de lână se introduc cu mâna printre firele urzelii, iar țesătura este bătută cu „pieptenele” sau „furculița”.

La nivelul tehnicilor de ornamentare sau de „alesătură” a motivelor, în Oltenia și Muntenia de sud se folosește tehnica „alesului cu speteaza”. Moldova a excelat în tehnica „alesului în chilim” sau „scoarțește”, în Banat și Dobrogea întâlnim „alesul printre fire și peste fire, cu vergele”⁴. Găsim la scoarța românească un repertoriu vast de motive geometrice redată în tehnica „alesului legat” sau „karamani” (în „spărtură”, cu tăieturi), des utilizat și în ornamentarea unor piese de port (catrințe)⁵.

⁴ *Ibidem*, p. 303.

⁵ *Ibidem*.

Astăzi, în Oltenia, scoarța învârgată, decorată cu benzi paralele de lățime egală, în culori care alternează într-un ritm constant, de veche tradiție, se lucrează în centre meșteșugărești din Vâlcea (Măldărești, Pietrari, Frâncești), Gorj (Sohodol și Tismana), Mehedinți (Ponoarele, Izverna, Gărdăneasa, Balta, Godeanu etc). Pricipiul pe baza căruia se realizează această compoziție simplă îl constituie desfășurarea într-o singură direcție a câmpului decorativ, prin repetarea uniformă și constantă a unui element compozițional unic – o bandă de tonalitate închisă alternând cu alta de tonalitate deschisă. Este compusă din două foi și se lucrează la războiul orizontal, de aceea se regăsește cu precădere în gospodării individuale, mai puțin acolo unde se produc covoare de dimensiuni mari și unde se folosește exclusiv războiul vertical.

Categoria de scoarțe cu câmp central, cele mai evolute, cunoscute în Oltenia și sub numele de chilimuri (denumire de factură orientală; scoarța țesută din lână și bumbac, urzeală din bumbac și băteală din lână, repetând decorul chilimurilor, câmp central și chenare), se țes la război vertical și reflectă în compoziția ornamentală, în repertoriul de motive dar și în cromatică, suprapunerea unor influențe din arta orientală, pe de o parte, din cea cultă, pe de alta, pe fondul tradițional al artei populare, constituind o sinteză a unor moduri de reprezentare artistică diferită. Denumirea de „scoarță în furculiță” indică tehnica de lucru, adică firele de lână sunt introduse cu mâna între firele urzelii, fiind apoi „bătute” cu „pieptenele” sau cu „furculița”.

O categorie mare de covoare orientale se lucrau pentru a se așterne pe jos, iar decorul respecta o compoziție concepută să poată fi urmărită din centru către margini. Această concepție este preluată în realizarea scoarței oltenești cu câmp central, încadrat de chenare, așa cum se lucrează astăzi în Dolj, la Bechet sau Măceșu de Jos.

La baza sistemelor de ornamentare tradiționale românești stau tehnicile de alesătură a motivelor, care se obțin în procesul de țesere, asigurând delimitarea cromatică și structura compoziției. În anul 2021, în Oltenia se țesea atât la război orizontal, cât și la război vertical. Țesătoarele din Olt folosesc cu precădere țesutul la războiul vertical, în gherghef, folosind tehnica alesului printre fire. La Vâlcea se lucrează la război orizontal, în Gorj se folosește războiul vertical și orizontal, respectând tehnica de lucru a alesului karamani și alesul curb, oltenesc. Doljul folosește țesutul în gherghef, război vertical, introducând firele de băteală cu mâna printre firele urzelii, pe care ulterior le bat cu „furculița”. Se lucrează constant, inclusiv în perioada pandemiei, când s-a țesut atât individual, cât și în cadrul unor asociații familiale.

Practicante ale țesutului scoarțelor în litera impusă de rigorile tradiției sunt Dana Popa din comuna Osica, jud. Olt, care lucrează în atelierul său la război vertical („în gherghef”), folosind ca tehnică de lucru împletitura printre fire, și utilizând lână pe urzeală de bumbac. Colorarea lânii se face cu pigmenți naturali și vegetali, iar lâna este procurată de la producătorii locali. De cele mai multe ori lâna procurată este colorată în Olanda, cu pigmenți naturali⁶.

⁶ Informații de teren, Dana Popa, Osica, jud. Olt, august, 2020.

În *Vâlcea* se lucrează mai ales individual, în cadrul gospodăriei, la războiul de țesut orizontal. Sunt, aici, creatoare consacrate în cadrul comunității, precum: Maria Neamțu, din Măldărești; Rodica Crăcană, din Costești; Silvia Veteleanu, din Pietrari; Maria Gibu, din Frâncești, care țese cu păr de capră, fiind singura care mai practică meșteșugul acesta în zonă. Se lucrează cu lână procurată de la ciobanii din zonă, iar culorile naturale folosite sunt albul și negrul, roșul fiind obținut chimic⁷.

Femeile care lucrează individual au încercat să prindă în mrejele acestui meșteșug și copiii.

În *Gorj*, Filomela Sârbu Tiștere, din Sohodol, Tismana lucrează împreună cu sora sa, Drăghescu Claudia, la război vertical, respectând tehnica tradițională de lucru karamani și „ales curb” sau oltenesc; vopsesc în culori mixte, atât naturale, obținute din plante, cât și chimice. Filomela Sârbu Tiștere este și instructor la Școala Populară din Târgu Jiu, unde face eforturi să atragă atenția tinerilor și copiilor asupra acestui meșteșug, predând istoria locală a țesutului scoarțelor și covoarelor, tehnicile tradiționale de țesere etc. Tot în Gorj lucrează și familia Tantan, axați cu prioritate pe lucrul cămășilor femeiești. Scoarțe se lucrau și la Mănăstirea Tismana, momentan producerea de scoarțe aici s-a sistat, ca urmare a intrării mănăstirii într-un proces complex de restaurare⁸.

Doljul, areal extrem de activ în țesutul scoarțelor și covoarelor oltenești, este reprezentat, în prezent, de Anca Lozan Dumitrescu, din com. Măceșu de Jos. Aceasta a înființat un atelier în 2016 unde coordonează activitatea mai multor femei, ca alternativă a unui loc de muncă. Aici se lucrează în gherghef, băteală „cu furculița”, se folosesc modele tradiționale inspirate din creațiile teaurizate în muzee, și se utilizează majoritar culori chimice. Cunoscut în Oltenia, atelierul de țesut al Antonetei Nadu, de la Bechet, Dolj, nu mai funcționează în prezent. Există la Dăbuleni până în 2019 un atelier de țesut scoarțe oltenești, care în egală măsură și-a sistat activitatea, o dată cu pandemia de coronavirus⁹.

Mehedințiul, areal etnografic extrem de activ la capitolul țesutului de scoarțe oltenești, este reprezentat prin: Răescu Elena, sat Seliște, com. Izverna; Vuescu Elisabeta și Predescu Marina, sat Turtaba, Izverna; Vintilă Elena, sat Isverna; Boacăra Ana, sat Pristol, com. Pristol; Grama Maria Pavel, sat Podeni, com. Podeni; Jana Diaconu care a coordonat un atelier de țesut unde lucrează mai multe femei, în satul Crainici, com. Bala (chiar dacă între timp coordonatoarea a decedat, ucenicele sale au deprins toate secretele meșteșugului și lucrează sistematic); Maria Martinescu și nepoata sa de 42 de ani, Marinela Vârlan, sat Gărdăneasa; Bîrlan Aritina, Enășescu Polina, sat Prejna, com. Balta; Elena Dumitrescu, com. Godeanu; Grigore Marina, Obârșia Cloșani; Tudorescu Maria, Nicoleta Oana Pârvan, com.

⁷ Informații de teren, Maria Gibu, Rodica Crăcană, Mara Neamțu, Costești, Măldărești, Frâncești, jud. Vâlcea, august, septembrie 2020.

⁸ Informații de teren, Filomela Tiștere, Tismana, jud. Gorj, august, 2020.

⁹ Informații de teren, Antoaneta Nadu, 2020.

Ponoarele (ultima lucrează în cadrul asociației „Acul și Ața” și cămăși femeiești cu altită, excelând)¹⁰.

Practicarea țesutului scoarțelor s-a făcut sistematic, existând în rândul practicantelor meșteșugului, persoane înzestrate cu talent deosebit, recunoscute drept tezaure umane vii sau fiind apreciate de mediul științific, de specialiști și buni cunoscători ai fenomenului. Meșterițele populare consacrate sunt implicate în transmiterea meșteșugului, a tehnicilor tradiționale de țesere a scoarțelor, iar susținerea lor de către instituții de cultură, precum muzeele, care teaurizează piesele lor reprezentative și le înlesnesc cunoașterea de către publicul larg, prin intermediul discursurilor expoziționale, prin expuneri în aer liber, la târguri, prin activități demonstrative în cadrul unor ateliere de creație, sunt demersuri menite să asigure recunoaștere și continuitate a elementului de patrimoniu cultural imaterial. În prezent, elementul este cunoscut la nivel larg pe teritoriul României, în medii specializate sau nespecializate, în sate, orașe, de diferite categorii de vârstă sau profesionale, fiind apreciat drept unul dintre cele mai expresive meșteșuguri artistice practicate în mod tradițional.

În Oltenia, meșteșugul este practicat conform tehnicilor tradiționale de țesere, specifice zonei. Se folosesc atât războiul orizontal, cât și cel vertical, tehnicile de alesătură sunt cele consacrate (alesul cu speteaza, printre fire și karamani – cu tăieturi).

S-au creat diferite asociații familiale având ca obiectiv de lucru țeserea scoarțelor, în toate județele Olteniei existând astfel de forme de manifestare a meșteșugului. Se folosesc tot mai mult fire de lână colorate chimic și tot mai rar coloratul natural. Țeserea în păr de capră este pe cale de dispariție, nefiind la ora actuală altă persoană cunoscută ca fiind țesătoare în păr de capră în Oltenia, cu excepția Mariei Gibu, care este vârstnică. Rigorile țeserii în păr de capră sunt adaptate la lungimea relativ mică a firului de păr, motiv pentru care țeserea cu păr de capră este întrucâtva mai dificilă decât cea cu păr de oaie. Există, așadar, pericolul încetării producerii scoarțelor din păr de capră în Oltenia.

Muzeele încearcă să susțină popularizarea acestor meșteri prin intermediul târgurilor pe care le organizează periodic și creează posibilitatea unei piețe de desfacere pentru produsele țesătoarelor locale. Persoanele purtătoare de competențe își pot realiza o piață de desfacere și prin intermediul site-urilor online, însă impedimentul este legat de vârstă și de disponibilitatea de a se adapta mijloacelor de comunicare din prezent. Atelierele de țesut sunt avantajate la capitoul valorificare și recunoaștere, ca urmare a unui management modern, în timp ce persoanele vârstnice, care lucrează individual, nu prea cunosc aceste mijloace de

¹⁰ Informații teren oferite și culese de Florentina Pleniceanu, șef Secție Etnografie, Muzeul Regiunii Porțile de Fier Drobeta Turnu Severin: Răescu Elena, Vuescu Elisabeta, Predescu Marina, Vintilă Elena, Boacăra Ana, Grama Maria Pavel, Jana Diaconu, Maria Martinescu, Marinela Vârlan, Birlan Aritina, Enășescu Polina, Elena Dumitrescu, Grigore Marina, Tudorescu Maria, Nicoleta Oana Pârva – Izverna, Bala, Balta, Ponoarele, jud. Mehedinți.

marketing, rămânând, deseori, aproape anonime sau cunoscute doar la nivel de comunitate.

În Oltenia se folosesc tehnicile clasice de țesere și decorare, se optează tot mai des pentru țesutul în război vertical, modelele folosite fiind cele consacrate.

Recunoașterea elementului în lista reprezentativă UNESCO a contribuit la creșterea interesului comunității creatoare, în primul rând, asupra fenomenului vizat. Astfel, persoanele cunoscătoare ale meșteșugului au devenit purtătoare de competențe apreciate și căutate de un public larg și variat. A crescut, totodată, și interesul pentru deprinderea meșteșugului în rândul tinerilor din comunitățile locale, ca alternativă a unui loc de muncă. Înființarea a numeroase asociații familiale concentrate pe țeserea scoarțelor este o consecință directă a recunoașterii universale a elementului.

De asemenea, a fost influențată promovarea unor activități care se înlănțuie procesului de țesere a scoarțelor, precum creșterea animalelor, oi și capre, prelucrarea firelor în instalații tehnice, vopsirea lor, au apărut țesătorii specializate, meșterii au devenit, nu de puține ori, cadre didactice în forme de învățământ nonformal/vocațional. Sunt de notorietate sate întregi specializate în producerea anumitor tipuri de scoarțe. Recunoașterea modelelor artistice tradiționale a depășit granițele țării, ca urmare a valorificării scoarțelor de beneficiari din afara hotarelor, dar și din țară. Expunerea în cadrul unor expoziții, târguri naționale și internaționale, realizarea unor ateliere interactive coordonate de țesătoare consacrate, executarea de comenzi către beneficiari publici, dar și privați, toate sunt forme de recunoaștere și apreciere a capacității creatoare a țesătoarelor.

Scoarța în sine, prin valoarea sa practică, estetică și simbolică îndeplinește rolul de mesager al identității culturale fiind, așadar, un factor de comunicare.

Există multiple paliere de abordare a elementului „Tehnici tradiționale de realizare a scoarței în România”, în scopul promovării sale. Ilustrarea acestui element de patrimoniu cultural imaterial, cu trăsăturile sale definitorii, documentată pe mărturii culese de pe teren în cadrul cercetărilor sistematice efectuate pentru a demonstra acest fenomen reprezentativ de cultură populară tradițională, în contextul contemporan, se face sistematic în muzeele etnografice și institutele de cercetare din țară. În Oltenia, arta țeserii scoarțelor oltenești în tehnici tradiționale se manifestă cu vigoare, oferind multe posibilități de exprimare. Promovarea elementului de PCI și a purtătoarelor de competențe, recunoașterea oficială a acestora de către comunitatea științifică și specialiștii domeniului, intră în atribuțiile Institutelor de Cercetare afiliate Academiei Române, muzeelor etnografice, Centrelor de promovare și conservare a patrimoniului cultural, Direcțiilor Județene de Cultură afiliate Ministerului Culturii etc., care realizează campanii periodice de cercetare în vederea identificării elementului în teren, cataloghează, indexează, publică studii, arhivează informațiile¹¹.

Din altă perspectivă, cea a patrimoniului de scoarțe existent în muzee, acesta servește drept sursă de inspirație și model multor țesătoare. Fiind în mare parte

¹¹ Fișa de Inventar Național a elementului, site-ul INP, <https://patrimoniu.ro/ro/patrimoniu-imaterial>.

digitalizat și prezentat în platforme online, valoarea sa culturală și de marcă identitară devine accesibilă publicului din întreaga lume. În același spectru de promovare a patrimoniului intră și activitatea experților care întocmesc fișe de catalogare și clasare a scoarțelor de patrimoniu în fond sau tezaur.

Cercetarea pe teren poate aduce rezultatele dorite, informațiile care vizează existența elementului viu în comunități fiind întregite prin colecțiile muzeale, căci rețeaua de muzee din țară se prezintă bogată și echilibrată din punct de vedere al patrimoniului și răspândirii teritoriale a elementului, ilustrând principalele zone și fenomene ale culturii populare din țară. Muzeul oferă posibilitatea cercetării unor etape mai vechi ale meșteșugului. În acest sens, Muzeul Olteniei Craiova deține o importantă colecție de scoarțe și covoare, ale cărei începuturi sunt în secolul XVIII, având în patrimoniul său exemplare rare de scoarțe, clasate în categoria tezaur. Viabilitatea elementului în teren este susținută prin colaborări ale specialiștilor, în vederea creării de strategii și programe cadru referitoare la element.

În trecut, țesutul scoarțelor presupunea angrenarea în acest proces a unui grup, deoarece până la obținerea materialului textil finit, folosit la țesut, se efectuau semănatul și culesul cânepii, o activitate de grup, urmată de tunsul lânii, pregătirea și așezarea în caiere, torsul și țesutul, toate erau activități subordonate unei anume cronologii, devenind activități colective, pentru ca lucrul să fie productiv. Deci, dacă privim lucrurile din perspectivă mai largă, a unui cumul de activități care converg către țesutul în sine, putem vorbi despre o activitate colectivă.

Și în prezent, țesutul scoarțelor este deseori o activitate de grup, din necesitatea creării unui volum mai mare de scoarțe și pentru eficientizarea producției. Ne referim la folosirea pe scară largă a războaielor de țesut verticale și adunarea laolaltă a mai multor creatoare/țesătoare, îndeosebi în comunitățile sătești cu tradiție în practicarea meșteșugului, unde au apărut asociații familiale și ONG-uri interesate de transmiterea acestuia, dar și de promovarea unei surse alternative de venit, prin „exploatarea” competențelor locale ale femeilor în practicarea meșteșugului țesutului. Practicanții consacrați ai elementului de PCI, care au deprins meșteșugul din familie sau în cadrul grupului restrâns, au țesut și în perioada comunismului în cooperativele de artă populară, iar după revoluție au efectuat, de cele mai multe ori, din proprie inițiativă meșteșugul, înființând asociații familiale care funcționează ca școli de instruire și formare, contribuind concomitent la conservarea tehnicilor tradiționale de țesere a scoarțelor și la salvagardarea, transmiterea și punerea în valoare a acestora. Munca în comun la prelucrarea firelor pentru țesut și țesutul scoarțelor sunt activități care unesc comunitățile, determinând schimbul de experiență în realizarea motivelor tradiționale și apariția de noi modele artistice.

Tehnicile tradiționale de realizare a scoarțelor sunt vizate sistematic (în proiecte de cercetare anuale, multianuale, cu durată limitată, sesiuni de comunicări naționale și internaționale, dezbateri, grupuri de lucru, comisii de specialitate, activități de consultanță referitoare la element) de specialiștii etnografi sau etnologi din toată țara, în primul rând membri ai CNSPCI din cadrul Ministerului Culturii, dar și din Institute de Cercetare afiliate Academiei Române, din muzee, universități etc.

La nivelul instituțiilor cu rol administrativ, Ministerul Culturii, prin Direcțiile Județene de Cultură, realizează strategii și programe destinate domeniului și referitoare la element. Totodată, Comisia Națională a României pentru UNESCO și Institutul Cultural Român promovează elementul și practicanții, facilitând consolidarea identității etnice. Instituțiile administrative locale, primăriile și consiliile județene realizează programe, evenimente festive cu rol de popularizare și de punere în valoare a elementului. Există, totodată, facultăți care, în cadrul programelor de studii etnologice, facilitează cunoașterea elementelor de patrimoniu, precum și școli populare de artă unde sunt derulate programe de formare în domeniul meșteșugurilor tradiționale. Mass-media este implicată în scopul promovării informațiilor care vizează elementul și practicantele sale.

La nivel educațional, instituțiile de învățământ superior derulează adesea programe de studii etnologice centrate pe elementul de PCI menționat sau participă, sub forma unor parteneriate, laolaltă cu muzeele și alte instituții din afara țării, la cercetarea de teren sau cercetare în cadrul muzeului, a patrimoniului, implicând studenții, pregătind astfel viitorii specialiști.

Organizarea practicanților în asociații și ONG-uri, crearea unor locuri de muncă viabile în domeniul țeserii covoarelor, sunt inițiative întâlnite des în teren. Astfel de asociații interesate de transmiterea meșteșugului țeserii scoarțelor, în Oltenia, sunt: „TalkAM Boutique Design”, coordonat de Anca Lozan Dumitrescu, în com. Măceșu de Jos, jud. Dolj; „Australis Prod SRL” condusă de Antoneta Nadu, care și-a încetat activitatea în prezent, ca urmare a sănătății precare a coordonatoarei; „La Tismana într-o grădină”, coordonator Tantan Florin, asociație familială care produce cămăși femeiești și scoarțe oltenești, Tismana, Gorj; „Acul și Ața”, asociație familială, Ponoarele, Mehedinți, producători de cămăși femeiești cu altiță și scoarțe oltenești. În Gorj, la Școala Populară de artă „Constantin Brâncuși”, creatoarea populară Filomela Sârbu Tiștere, din Sohodol, Tismana, predă tinerelor generații arta țesutului în tehnicile tradiționale.

Referindu-ne la un alt element de patrimoniu cultural imaterial care din 2022 a intrat în UNESCO, anume *arta cămășii cu altiță*, trebuie menționat faptul că portul popular femeiesc de sărbătoare din Oltenia are ca piesă de bază *cămașa cu altiță*. Acesteia îi sunt asociate două catrințe pereche (în față și la spate) sau un vâlnic țesut din lână, pieptare din blană sau veste din postav și catifea. Pe cap, femeile căsătorite poartă maramă din borangic și tulpan tivit cu dantelă și mărgele.

Pânza folosită la piesele vechi (secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea) a fost exclusiv țesută manual în gospodărie din fire de cânepă, in, bumbac și borangic. În prezent, pânza nu se mai țese în casă decât atunci când cămașa are decorul ales în război (pânza și decorul se lucrează concomitent)¹². Meșterițele contemporane și asociațiile familiale își procură pânză din comerț, de la furnizori care, după 1990, s-au specializat în producția de pânză cu densități diferite,

¹² Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, ediție revăzută și completată, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 30.

adecvată solicitărilor adresate de meșterițele din satele oltenești. De exemplu, în Romanați este apreciată pânda de bumbac produsă la Ploiești și Covasna. În Mehedinți se folosește pânda de in și pânda din bumbac subțire (topită), procurată de la Sighișoara, iar în Gorj se utilizează pânda prelucrată industrial din bumbac, provenită de la fabrici din București. Firele de brodat – arniciul, mlineul, mătasea naturală (de vierme), mătasea vegetală, mărgelele, firul metalic și paietele se procurau din comerț. În Romanați, la sfârșitul secolului al XIX-lea, mătasea de vierme se vopsea în gospodărie sau la boiangerii specializate din orașele respectivei zone. În prezent, toate categoriile de fire pentru broderie (mătase, arnici, mline, fire sintetice tip PNA) sunt cumpărate din magazine specializate și mercerii din București, Craiova, Slatina, Târgu-Jiu.

La confecționarea cămășilor femeiești cu altiță din Oltenia s-au folosit ace de cusut, simple, cu grosimi diferite, ațe și, ulterior, foarfecele (inițial pânda nu se tăia ci se ardea cu lumânarea la o margine și se sfâșia). Competența și dexteritatea conduc mâna femeii; ele sunt cheia succesului. Din acest punct de vedere, confecționarea cămășilor cu altiță este numită și *arta acului*. În prezent, străvechiului ac i se adaugă gherghelul, care ține pânda mai bine întinsă. Pentru finisajul cămășilor, colțișorii și dantelele de la mâneci, poale, guler și pentru încheiatul părților componente s-a folosit tot acul. Astăzi, aceste operații se realizează cu croșeta (se lucrează mai repede).

Croiul cămășii oltenești cu altiță se încadrează celui mai răspândit tip de cămașă din România: *tipul carpatic*, și anume cămașa este confecționată din mai multe bucăți de pânză – una pentru față, una pentru spate, câte una pentru mâneci – toate încrețite în jurul gâtului pe o bentiță îngustă numită guler. Precizăm ca doar acest tip de croi permite existența altiței și reprezintă elementul de unitate în toate zonele etnografice ale Olteniei (Mehedinți, Plaiul Cloșanilor, Gorj, Dolj, Nordul Oltului, Câmpia Boianului, Romanați, Vâlcea), cât și în celelalte provincii istorice ale României (Muntenia, Moldova, sudul Transilvaniei), atestând continuitatea de locuire a populației românești.

La cămășile vechi (secolul al XIX-lea – prima parte a secolului al XX-lea), altița era croită separat, fiind o bucată de pânză de cca 20 cm lungime, măsurată în funcție de lungimea mâinii femeii. În Oltenia, altița se introduce în structura cămășii, la partea superioară, prin intermediul unei bucăți suplimentare de pânză numită *petec*, care legă altița propriu-zisă de guler. Funcția acestui *petec* este de a nu încreți prea multă pânză sub guler, creând disconfort la purtare. Unirea *petecului* cu altița, în partea superioară a umărului, este marcată printr-un șir/registru de broderie similar celor din altiță. Mâneca propriu-zisă se prinde de altiță prin intermediul *încrețului*, un registru de cusătură care are rolul de a aduce la aceeași dimensiune mâneca, cu altița, încrețind la propriu pânda mânecii. Această modalitate de croire a mânecii cămășii femeiești reprezintă o formă arhaică de realizare a piesei, permițând executarea broderiei pe bucăți (*petec*, altiță, mânecă).

Cămașa astfel confecționată se numește *cămașă cu altiță separată și încreț funcțional*¹³.

Pe măsură ce lățimile de pânză folosite la confecționarea mânecilor au fost mai generoase (peste 35–40 cm), *încrețul* mânecii devine doar un registru decorativ, pierzându-și funcția inițială. În prezent, mâneca respectivei cămăși cu altiță este lucrată de la guler până la manșetă din aceeași bucată de pânză. Doar în Romaniș s-a mai păstrat *petecul* care unește altița mânecii cu gulerul propriu-zis.

Indiferent de zonă, nu numai în Oltenia, se respectă gruparea *tripartită a motivelor*: altiță, încreț și râuri. Aceste caracteristici reprezintă elementul de diversitate din fiecare zonă etnografică, având particularități stilistice în funcție de capacitatea creatoare, fantezia și competența fiecărei femei. Diversitatea modelelor era dictată și de apartenența la statutul civil al purtătoarelor: fete necăsătorite, neveste tinere, femei bătrâne. Cămășile fiecărei categorii aveau ca semn distinctiv motivele decorative folosite în cadrul celor trei segmente ale mânecilor. Din această perspectivă, vom constata că la cămășile din secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea în altiță predomină motivele geometrice grupate în 5–6 sau chiar 7 registre transversale cu: romburi, rozete („soarele”), spirale („melcul”), S-ul culcat, X-uri, linii șerpuite („valul”), zig-zaguri („colții lupului”), pătrate („casete”). Acestor motive le sunt asociate reprezentări stilizate geometric ale unor motive simbolice și astrale: crucea, stelele, ochiul („ochisorii”)¹⁴.

De la mijlocul secolului al XX-lea, acest repertoriu ornamental se diversifică tot mai mult, aducând în compoziția cămășilor (în altiță, încreț și râuri) motivele vegetal-florale. Modul de stilizare și redare a acestor motive – *trandafiri, garofițe, maci, cicoare, bujori, margarete, trifoi cu patru foi, rămurele cu frunze și flori, buchete, inflorescențe diverse (miez de floare), boboci* - devine naturalist. Un loc de cinste în categoria acestor motive revine *pomului vieții*, redat ca plantă în ghiveci sau ca arbore cu trei ramuri (copac cu trei crengi). Până în perioada interbelică fiecare dintre aceste motive au fost redade într-o manieră geometrizantă, având în vedere și tehnicile de broderie. Treptat, spre zilele noastre, femeile și meșterițele apreciază reprezentările cât mai naturaliste. Specific cămășii oltenești este decorul compact al altiței, cu 5, 7 sau 9 registre („o altiță frumoasă este o altiță bogată”, Olguța Alexandrina Filip, Cezieni, Olt), încrețul colorat și râurile verticale sau reunite într-o rețea numită local *blană* (Mehedinți, Nordul Oltului, Vâlcea).

Tehnicile de broderie folosite în Oltenia, atât de femeile de altădată, cât și de meșterițele contemporane, sunt extrem de mișaloase, caracterizându-se prin cusătura pe fire numărate. Modelul se realizează fără șablon ori tipar, direct pe pânza cămășii. Păstrate atent, cele mai frecvente puncte de broderie sunt: *la fir* (fir după fir modelul acoperă pânza), *tighel* (pentru conturatură a motivelor), feston, peste fire, *muscă* (în cruce).

¹³ Romulus Vulcănescu, *Caractere înrudite între portul popular român și cel slovac*, în „S.C.I.A”, nr. 2, an IX, 1962, p.315.

¹⁴ Vl. Dumitrescu, *Les statuettes de l'âge du bronze découvertes dans la necropole de Cîrna*, în I.P.E. 12, vol. XIX (1945–1959), p. 16–48.

Cromatică preferată pentru cămășile oltenești cu altiță este dictată de vârsta și statutul civil al purtătoarelor. Respectând regula concordanței cromatice cu celelalte categorii de piese complementare, care se asociază pe purtător – catrințe, vâlnice, pieptare, veste. Astfel, roșul, în diverse nuanțe, este propriu tinerelor (fete, neveste tinere), iar roșul vișiniu și albastrul în tonuri diferite, de la bleu la ultramarin, sunt preferate de femeile mature și cele vârstnice. În această dominantă cromatică, încrețul de pe mâneca acestor cămăși este cusut cu o culoare diferită: de la alb, fildeșiu și galben (sfârșit de secol XIX – început de secol XX), spre culori mai vii, precum portocaliu, verde (din perioada interbelică până în prezent). În Gorj, Romanați, Câmpia Boianului, sudul Doljului, încrețul cămășilor cu altiță este ajurat (lucrat în șabac), păstrând culoarea alb fildeșiu.

Un alt element de patrimoniu cultural imaterial extrem de bine reprezentat în Oltenia este *ceramica de la Horezu*, Vâlcea, a cărei studiere în prezent aduce la lumină concluzii extrem de interesante.

Cu o vechime de peste șapte milenii pe teritoriul țării noastre, tehnicile de pregătire, de prelucrare, de ornamentare și ardere a lutului sunt martori ai evoluției culturii și civilizației poporului român pe aceste meleaguri. În ceea ce privește evoluția istorică a tehnicilor de producere a ceramicii de la Horezu, în concordanță cu mărturiile arheologice, cu faptele de limbă, credințele și obiceiurile străvechi, tradiția practicării olăritului la Horezu nu s-a stins niciodată.

Pornind de la însușirile pământului de modelat ceramică, la Horezu pământul de oale era „mai gras”, nu avea nisip nici 25%, și „nu asuda”. În concordanță cu calitățile pământului de oale și tradiția locală, lutul întrebunțat în Horezu nu a îngăduit facerea „vaselor de foc”, adică a ceramicii funcționale, a vaselor în care se gătește mâncarea¹⁵. În prezent, olarii procură pământul de oale din Dealul Ulmului, în apropiere de localitatea Horezu, având caracteristici și compoziție chimică specifice zonei.

La nivelul modului de prelucrare, după ce se procura, în mod tradițional pământul se uda în prealabil cu apă, folosindu-se o cantitate suficientă pentru a se alege impuritățile din lut (iarba, pietricelele etc.), apoi pământul se tăia feliuțe cu „cuțitoaia” curbată, prevăzută cu două mânere, iar lutul curat precum ceara se lăsa la dospit (uneori era lăsat să degere), pentru a căpăta elasticitate. Ulterior, lutul era frământat cu picioarele sau bătut cu maiul.

În prezent, sunt păstrate toate etapele clasice, de la procurarea lutului până la frământare, cu diferența că lutul este frământat la malaxor. Lutul frământat este împărțit în „turțițe”, bucăți rotunde de lut, numite „gogoloț”, asemenea aluatului din care se frământă pâinea; fiecare este așezată pe roata olarului și modelată, după ce aceasta căpătase o consistență asemenea cerii de albine sau aluatului pentru pâine, care permit întinderea sa, fără să plesnească. Urmare a calității și compoziției chimice a lutului de Horezu, aici s-au modelat mai ales vase

¹⁵ Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, București, Editura Academiei Române, 1986, p.78–79.

decorative, farfurii și ulcioare mici, deoarece pământul acesta crăpa la gătit, plesnea. De aceea, modelele folosite de ceramiștii hurezeni au fost îndeosebi decorative, în detrimentul celor funcționale. Ceramica din Horezu s-a lucrat la roata olarului, și astăzi se lucrează tot așa. Dintre toate fazele prin care trece lutul cea mai impresionantă este modelarea argilei, operație care implica și implică o îndemânare excepțională, rod al unei practici îndelungate.

La Horezu s-au moștenit tradiția în succesiunea și specificul operațiilor, astfel: Prima dată se ia „gogoloțul” de lut și se freacă în palme, se bate astfel încât să devină îndeajuns de elastic; Se învârte cu piciorul roata și se lipește lutul pe mijlocul discului superior al roții olarului; Se umezesc mâinile și se înalță lutul în formă cilindrică, după care se adâncește o gaură în mijloc care ajunge până la bază; Se subțiază pereții prin presarea cu degetele, lărgindu-se scobitura, repetându-se operația de presare până la obținerea înălțimii dorite a vasului. Olarul se folosește în timpul lucrului, pentru a potrivi vasul și a-i da forma dorită, de degete și „pieptene” (instrument din lemn) și „potlog” din piele, pentru netezire. Și astăzi, meșterii folosesc aceleași unelte de lucru, precum: pieptenul de modelat și pieptenul de răzuit. Vasele se desprind și ridică de pe roata olarului fie cu o lopățică, fie cu o „nojiță”, și se pun la zvântat/uscăt timp de câteva zile pe polițe din lemn, la loc umbros și lipsit de vânt¹⁶.

În ce privește tehnicile de ornamentare, se folosesc aceleași tehnici moștenite din tată în fiu, de generații. Astfel, „înfloratul” vaselor se face prin incizare, tehnică documentată arheologic pentru toate epocile care s-au succedat pe teritoriul României, începând cu neoliticul timpuriu. Incizarea se face cu pieptenul confecționat din lemn, cu 2, 4 sau mai mulți dinți. Prin incizare se realizează îndeobște motive geometrice, precum: linia continuă simplă sau repetitivă, linia în zig-zag (frântă), linia ondulată, cercuri, spirale etc.¹⁷

Dintre tehnicile decorative, pictarea este intens valorificată, fiind folosite culori obținute pe cale naturală și, mai rar, cele chimice. Rușeala, adică roșul sau cărămiziul, se obținea, în trecut, din pământ bogat în oxid de fier, iar în prezent se păstrează roșiaticul obținut din pământ roșiatic, care se găsește în anumite văi, la 2–3 m adâncime. Negrul sau „piperul” se găsește și în prezent în eroziunile de teren, după ploi, fiind pământ pietrificat de forma unui bob de grâu. Ca și cărămiziul, acest pământ se arde, se pisează, se amestecă cu apă și se strecoară. Verdele se obține din oxid de cupru, care se combină cu culoarea albă obținută din caolin, iar în trecut se obținea din arderea sârmei de aramă, care ulterior se pisa, se măcina și se amesteca cu humă. O notă de noutate este adusă de folosirea albastrului. Acesta se obține dintr-un pământ pietrificat sau praf de cobalt, combinat cu caolin, pe care ceramiștii de la Horezu îl achiziționează de la Băile Harghitei. Albastrul este specific ceramicii din Harghita, de altfel. Pictarea ceramicii din Horezu se face cu uneltele clasice, cornul de vită și gaița. În vârful

¹⁶ *Ibidem*, p. 84.

¹⁷ *Ibidem*.

cornului se fixează o pană de găscă, numită „țiplă”, prin care curge culoarea. În general, cu cornul se pictează cele mai fine motive geometrice, fitomorfe, zoomorfe etc. Decorul penat, specific ceramicii de Horezu, se execută cu gaița, care este compusă dintr-un ac (bold, măracine), de care se prind fire de păr de iepure sau păr din coamă de porc mistreț¹⁸.

Registrul motivelor decorative folosit pe ceramica din Horezu constă într-o varietate de motive geometrice (liniute, picături, cercuri simple sau concentrice, linii vălurite sau „șerpuială”, spirale etc.). Cocoșul de Horezu, motiv avimorf constituind simbol creștin, este reprezentat într-o postură dinamică, cu penele înfoiate, și este simbolul reprezentativ al ceramicii de Horezu. Alături de acesta, alte motive des întâlnite sunt penele unor păsări, realizate cu deosebită finețe, coada de păun, spicul, spirala, motive florale stilizate, șarpele casei, pomul vieții, peștele, altița, batista miresei, crenguța de brad etc.

Purtătorii de competențe în arta producerii ceramicii cu tehnicile tradiționale sunt numeroși în Horezu, majoritatea consacrați și recunoscuți atât de comunitatea meșterilor populari, cât și de specialiștii care au studiat fenomenul de-a lungul timpului. Este impresionantă, astfel, virtuozitatea creatoare a unor meșteri care au moștenit tehnicile de producere a ceramicii de la înaintași și care, prin exercițiul repetiției, reușesc să creeze o varietate nesfârșită de compoziții ornamentale, pornind de la un număr relativ restrâns de motive. Numele mari din trecut, precum Victor Vișoreanu, Stelian OGREZEANU, Victor OGREZEANU, Dumitru MISCHIU sunt astăzi reprezentate cu cinste de: Ion PALOȘI, Pietraru Nicoleta, PUEȚU Ion, Gheorghe ȚAMBREA, Andronie LILIANA, Tănăsescu VIOREL, Gheorghe ALBU, FRIGURĂ FLORIN, POPA COSTEL, POPA ENEA IONEL, ALINA IORGA, ȚAMBREA ILEANA, Gheorghe IORGA, MISCHIU IOANA, MISCHIU ȘTEFAN, MISCHIU ION, BÎSCU ION, BÎSCU GHEORGHE, BÎSCU MIHAI, BÎSCU CONSTANTIN, BUȘI ȘTEFĂNESCU MARIA, GIUBEGA SORINEL, MISCHIU CONSTANTIN, FRIGURĂ VIOREL, POPESCU DIANA și alții.

Schimbările survenite la nivelul tehnicilor de producere a ceramicii sunt relevante și la nivelul arderii ceramicii, astăzi nemaifolosindu-se cuptoarele cu lemne, ci cuptoare electrice care îndeplinesc lesne condiția arderii la temperaturi mari, de 1000° C, a glazurii ecologice. Așadar, atât tehnica frământării lutului cu picioarele a fost înlocuită cu frământarea la malaxor, cât și arderea ceramicii în cuptoare electrice în locul celor cu lemne. Aceste îmbunătățiri au fost și sunt benefice calității ceramicii, crescând rezistența vasului și ușurând munca ceramiștilor. La nivelul tehnicilor prelucrării și ornamentării lutului se păstrează rigorile impuse de tradiție.

Printre obiectele confecționate la Horezu găsim străchini decorative, în cea mai mare parte, numite farfurii sau taiere. De asemenea, la Horezu s-au lucrat și încă se fac ulcioare de apă cu toartă și țâță sau mânușă, ghivece sau „sacsâi” pentru flori, vase pentru pomeni, vase pentru tămâiat, acestora putând să le adăugăm

¹⁸ *Ibidem*, p. 122.

diferite alte forme de manifestare modernă (fluierici, pușculițe etc.) care ies din nota tradițională.

Viabilitatea elementului este incontestabilă, în zonă dezvoltându-se turismul și comerțul la cote care permit ca producerea ceramicii să fie o alternativă acceptabilă a unui loc de muncă. Acest fapt permite transmiterea în cadrul grupului familial a tehnicilor tradiționale, iar satul Olari este locuit în proporție covârșitoare de meșteri care produc ceramică sistematic.

Riscurile sunt cele legate de influențe nefaste în ceea ce privește lutul folosit, a tehnicilor de ornamentare și motivelor folosite, precum și la nivel cromatic. Cu toate acestea, familiile de meșteri consacrați respectă normele tradiționale astfel încât nu există la momentul actual un pericol real reprezentat de împrumuturi nefericite cu scopul diversificării sau creșterii nivelului de producție, deoarece atât în zonă, cât și prin intermediul rețelelor de muzee din Oltenia și nu numai, ceramica de Horezu este comercializată cu succes, dar și monitorizată de specialiști în scopul păstrării autenticității sale¹⁹.

Înscrierea elementului a contribuit la asigurarea vizibilității PCI și a Listei Reprezentative, precum și la conștientizarea asupra importanței patrimoniului cultural imaterial la nivel local, prin lărgirea vizibilității meșteșugului la nivel național și internațional. Meșterii populari din Horezu și-au prezentat creațiile la multiple evenimente organizate atât în țară, cât și la târguri și expoziții internaționale.

Meșteșug recunoscut în zonă din cele mai vechi timpuri, olăritul a asigurat dintotdeauna mijloacele necesare traiului, prin valorizarea produselor ceramice la târguri, bâlciuri și piețe, însă cea mai eficientă modalitate de desfacere a produselor ceramice era reprezentată de vânzarea prin sate. Ulterior, prin organizarea unor târguri de meșteri populari sau cu prilejul unor festivități susținute de primării sau autoritățile locale, meșterii populari și-au asigurat o piață de desfacere și relații comerciale astfel încât producerea ceramicii de Horezu să aibă continuitate. Odată cu recunoașterea ceramicii de Horezu ca element de patrimoniu imaterial al UNESCO, vizibilitatea sa a crescut exponențial, actualmente consolidarea elementului fiind evidentă prin intermediul unor manifestări festive, precum:

– Târgul „Cocoșul de Horezu”, organizat la Horezu din anul 1974, dar care a devenit recunoscut la nivel național și peste granițele țării o dată cu intrarea localității Horezu într-un circuit turistic de mare interes. Desfășurat vara, târgul aduce laolaltă meșteri ceramiști din toată țara, vedeta centrală fiind în mod cert ceramica locală. Conform informațiilor statistice, acest târg adună zilnic peste 1.000 de turiști, astfel încât s-au estimat cca 20 de mii de turiști anual. Cu prilejul târgului s-au donat, de-a lungul celor aproape 50 de ediții, peste 4.000 de piese ceramice create de ceramiști renumiți din Horezu, o parte fiind expuse în galeria ceramică din satul Olari.

¹⁹ Informații de teren, Popa Costel, Popa Ionel, Nicoleta Pietraru, Gheorghe Iorga, Anton Gogioman, Țambrea Gheorghe, Mischiu Ion, Frigură Florinel, Horezu, jud. Vâlcea.

În aceeași notă funcționează toate târgurile organizate de instituții de cultură sau instituții administrative, acestea fiind tot atâtea prilejuri unde ceramica de Horezu ocupă un loc de frunte în rândul reprezentărilor artei populare românești.

– Târgul Meșterilor Populari organizat la Craiova din anii '70 a găzduit permanent ceramiști din Horezu consacrați, cărora, de fiecare dată, le-au fost recunoscute calitățile, fiind premiați pentru măiestria lor. Magazinul de artă tradițională al Muzeului Olteniei, care promovează cele mai frumoase și reprezentative piese create de meșterii populari din Oltenia, deține, popularizează și comercializează permanent ceramică decorativă lucrată de meșterii de la Horezu.

Existența unei deschideri universale prin intermediul rețelelor de socializare a dus la crearea unor pagini menite să popularizeze meșterii ceramiști din Horezu și creațiile lor și pe internet, permițând accesarea informațiilor referitoare la elementul de PCI de către un public larg, din toate colțurile lumii. Digitalizarea ceramicii de la Horezu constituită în patrimoniu existent în diferite muzee din țară lărgeste perspectiva cunoașterii valorii acestui element de patrimoniu cultural imaterial.

Ca măsuri de salvagardare preconizate pe termen scurt, mediu și lung menționăm:

– stabilirea de acorduri și protocoale de colaborare-cadru instituționale (instituții cu rol decizional și strategic-de specialitate-administrative-educație-ONG-uri-mass-media);

– actualizarea strategiei naționale de salvagardare în domeniu;

– actualizarea mecanismului de actualizare a Inventarului Național de patrimoniu cultural imaterial;

– acordarea de resurse necesare cercetării continue și monitorizării elementului și a practicanților;

– stabilirea de măsuri de prevenție a tratării inadecvate sau abuzive a elementului și a practicanților;

– dezvoltarea de parteneriate cu entități din domenii privitoare la dezvoltarea durabilă, ecologică, sustenabilă;

– dezvoltarea de baze de date cu privire la: element, practicanți, specialiștii care studiază elementul;

– acordarea de consultanță științifică pentru promovarea tehnicilor realizării ceramicii de Horezu cu scopul neutralizării influențelor care duc la marketizarea excesivă și la crearea unor produse neconforme cu valorile originare menite să deruteze beneficiarii și să prejudicieze creatorii de obiecte veritabile;

– derularea de către muzeele de profil a unor proiecte culturale menite să susțină procesul de transmitere și valorificare (expoziții tematice, târguri și activități demonstrative);

– accentuarea contribuției institutelor de cercetare la susținerea viabilității elementului;

– realizarea de materiale informative pe suport clasic și digital;

- susținerea colecției muzeale sătești printr-un dialog viu cu deținători/creatori/specialiști;
- crearea unui cadru legal de predare a tehnicilor de lucru, cum ar fi școli de artă populară unde ceramiștii să aibă cadru legal de predare și statut profesional;
- legiferarea statutului creatorului popular prin conferirea unui statut profesional.

Meșterii creatori sunt implicați în procesul de salvagardare prin intermediul transmiterii către urmași a acestui meșteșug, atât în cadrul familiei, cât și în cadrul mai larg, al comunității. Din fericire, la Horezu, prin comparație cu alte meșteșuguri, crearea ceramicii conform tradiționalelor tehnici de lucru nu este amenințată cu dispariția. Arta ceramicii de Horezu se înscrie, prin anvergura cu care este practică, în rândul industriilor creative, cu toate acestea accentul se pune pe calitatea, iar nu pe cantitatea creațiilor artistice. La nivel instituțional, Primăria, Consiliul Local din Horezu se implică în promovarea elementului de patrimoniu cultural imaterial prin intermediul unor programe și evenimente culturale; Muzeele sunt, de asemenea, implicate în activitatea de cercetare și promovare a meșteșugului, prin intermediul specialiștilor, susținând păstrarea și conservarea elementului, dar și patrimonializarea pieselor de valoare. La rândul lor, institutele de cercetare afiliate Academiei Române care efectuează cercetare a elementului sunt implicate prin intermediul publicațiilor centrate pe acest element.

Bibliografie

Lucrări generale, studii și articole

- Bernea, Ernest, *Civilizația română sătească. Ipoteze și precizări*, București, Tipografia Scrisul Românesc – Craiova, colecția „Țara și neam”, București, 1944.
- Capesius, Roswith, Marinescu, Marina, *Considerații asupra originii și ornamenticii țesăturilor populare oltenesti*, în „S.C.I A” seria Artă Plastică, București, Editura Academiei, tomul 16, 2, 1969, p. 299–306.
- Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*, ediție revăzută și completată, București, Editura enciclopedică română, 1972.
- Dumitrescu, Vl., *Les statuettes de l'age du bronze decouvertes dans la necropole de Cîrna*, în I.P.E. 12, vol. XIX (1945–1959), p. 16–48.
- Fișa de Inventar Național a elementului, site-ul INP, <https://patrimoniul.ro/patrimoniu-imaterial>.
- Fochi, Adrian, *Valori ale culturii populare românești*, vol. I, Editura Minerva, București, 1987.
- Iordache, Gheorghe, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, București, Editura Academiei Române, 1986.
- Iordache, Gheorghe, *Românul între ideal și compromis*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995.
- Mihăilă, G., *Studii de lexologie și istorie a lingvisticii românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.

- Mironescu, Olga I., *Școla de țesătorie. Instrucțiuni practice*, București, Stabilimentul Grafic I.V.Socecu, 1897.
- Nițu, Georgeta, *Plantele în gospodăria țărănească tradițională*, Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2003.
- Olteanu, Antoaneta, *Calendarele poporului român*, Editura Paideia, București, 1999.
- Vulcănescu, Romulus, *Caractere înrudite între portul popular român și cel slovac*, în „S.C.IA”, nr. 2, an IX, 1962, p. 315.

Performerii și localitățile cercetate

- Osica, jud. Olt, informator: Dana Popa, august, 2020.
- Costești, jud. Vâlcea, informator: Rodica Crăcană, august, septembrie 2020.
- Măldărești, jud. Vâlcea, informator: Mara Neamțu, august, septembrie 2020.
- Frâncești, jud. Vâlcea, informator: Maria Gibu, august, septembrie 2020.
- Tismana, jud. Gorj, informator: Filomela Tiștere, august, 2020.
- Horezu, jud. Vâlcea, informatori: Popa Costel, Popa Ionel, Nicoleta Pietraru, Gheorghe Iorga, Anton Gogioman, Țambrea Gheorghe, Mischiu Ion, Frigură Florinel.
- Informații teren din județul Mehedinți, oferite și culese de Florentina Pleniceanu, șef Secție Etnografie, Muzeul Regiunii Porțile de Fier Drobeta Turnu Severin. Informatori: Răescu Elena, Vuescu Elisabeta, Predescu Marina, Vintilă Elena, com. Izverna; Boacăra Ana, com. Pristol; Grama Maria Pavel, com. Podeni; Jana Diaconu, com. Bala; Maria Martinescu, Marinela Vârlan, sat Gărdăneasa; Bîrlan Aritina, Enășescu Polina, com. Bala; Elena Dumitrescu, com. Godeanu; Grigore Marina, com. Obârșia Cloșani; Tudorescu Maria, Nicoleta Oana Pârva, com. Ponoarele.